

PO-Skåne i FN-huset

Maths Jespersen, styrelseledamot i PO-Skåne och distriktsombud för RSMH-Skåne, höll den 17 januari 2006 ett föredrag om PO-Skåne i FN-huset i New York. Han var en av sex föredragshållare i ett fördjupningsseminarium kallat "Legal Capacity, Personhood and Supported Decision-Making in the UN Convention". Seminariet väckte stort intresse. Rummet var sprängfullt av statsdelegater, FN-ambassadörer och FN-funktionärer. Stolarna räckte inte till utan många av de höga makthavarna fick sitta på golvet. Seminariet sponsrades av staten Canada, som är det drivande landet på det här området.

Föredraget om PO-Skåne väckte ett mycket stort intresse, inte minst från amerikanskt håll. Den högste chefen för handikappsektionen inom USA:s justitiedepartement var mycket imponerad av PO-Skånes arbete, men konstaterade att "det där är Sverige – där har ni resurser till sådant, men det är nog svårt att få fram i USA". En journalist från San Fransisco, som deltog i seminariet, har dock redan väckt ett stort intresse hos borgmästarens kansli i San Fransisco för att sätta i gång någonting efter PO-Skånes mönster där. Också den tidigare handikappombudsmannen i Canada vill starta en verksamhet efter PO-Skånes förebild i den delstat hon nu är verksam i.

Seminariet var en del av det arbete som pågått inom FN sedan fyra år på att skapa en konvention om mänskliga rättigheter för handikappade, "Convention on Protecting the Rights of Persons with Disabilities". Seminariet syftade till en fördjupad förståelse och diskussion kring konventionstextens § 12 om "legal capacity", ett begrepp som på svenska kanske kan översättas med "juridisk förmåga". Denna punkt var den mest omdiskuterade och kontroversiella under konventionsarbetets gång. FN:s 192 medlemsländer var klivna i två läger, där en del länder ville få till stånd ett paradigmskifte, som ger handikappade fullständig rätt att själva agera i juridiska frågor precis som alla andra medborgare, vilket sågs som en omistlig del i det att vara människa. Berövar man handikappade denna "juridiska förmåga", så berövar man dem också en del av deras människovärde. Andra länder menade dock att det i praktiken är omöjligt att tillerkänna alla handikappade full "juridisk förmåga". De menade att det finns en liten grupp handikappade – och avsåg då dels en del allvarligt psykiskt störda, dels en del gravt förståndshandikappade – som är så förvirrade att de inte kan anses ha någon "juridisk förmåga" och därför måste företrädas av någon annan, till vilken deras beslutsrätt i juridiska frågor överföres. Detta senare kallas "substituted decision-making" (beslutsfattande genom en ersättare) och är det gamla systemet med förmyndare eller förvaltare. Mot detta lanserade de andra länderna nu ett helt nytt begrepp, "supported decision-making" (beslutsfattande med stöd), som en lösning för den lilla grupp handikappade med svåra psykosociala och kommunikativa problem, som diskussionen kretsade kring. Här är det inte fråga om någon ersättare som tar över beslutsfattandet, utan i stället om en person som enbart hjälper den handikappade att formulera sina egna beslut och att kommunicera dem till omvärlden.

Det var på denna punkt Maths Jespersen inbjudits till FN för att föreläsa om PO-Skåne, såsom ett exempel på hur "supported decision-making" redan kan fungera i praktiken. En annan föreläsare på seminariet var Dr. Michael Bach, vice ordförande för The Canadian Association for Community Living, som berättade om hur de i Canada sedan många år på ett snarlikt sätt över hela landet erbjuder "supported decision-making" för gravt förståndshandikappade. Professor Amita Dhanda, från NALSAR University of Law i Hyderabad i Indien, redde ut de juridiska begreppen, liksom Marita Andrea Rasmussen, forskningschef på The Mental Disability Advocacy Center i Budapest.

Dessutom deltog två brukare, Myra Kovary från USA och Robert Martin från Nya Zeeland, som genom omskakande, personliga berättelser redogjorde för hur förödande det är att berövas sin ”juridiska förmåga”.

Seminarier hade en avgörande betydelse för den fortsatta diskussionen i plenum. Då de 192 statsdelegationerna åter samlades i den stora sessionssalen för att diskutera just § 12 i konventionstexten, dvs. paragrafen om ”legal capacity”, så hade en märkbar förändring ägt rum. Allt fler talade nu om nödvändigheten av ett paradigmskifte på detta område – om behovet av att ersätta ”substituted decision-making” med ”supported decision-making”. Det var svårt för något land att tala emot detta och till slut gällde det bara att hitta en juridisk formulering, som alla kunde acceptera. Då i slutet av diskussionen också ”civil society” (= intresseorganisationerna) släpptes in i debatten, anmälde sig Maths Jespersion som talare och höll ett kort men kraftfullt inlägg i plenum, vilket innebar en stark vädjan till alla statsdelegationerna att stödja det föreslagna paradigmskiftet.

Maths Jespersion var f.ö. i FN-huset en hel vecka och bedrev aktivt lobbyarbete mot de olika statsdelegationerna tillsammans med andra företrädare för psykiatripatienternas två internationella organisationer, WNUSP (The World Network of Users and Survivors of Psychiatry) och MindFreedom. Under resten av året deltog han via internet i ett par av de diskussions- och lobbygrupper som från den samlade handikapprörelsens sida försökte påverka de olika statsdelegationerna i rätt riktning. Allt detta lobbyarbete var mycket framgångsrikt och då FN:s generalförsamling, efter fyra års arbete, den 13 december 2006 slutligen enhälligt fastställde den nya konventionen, så var det med en konventionstext som i det närmaste helt och hållet överensstämmer med handikapprörelsens förslag, inklusive paradigmskiftet från ”substituted decision-making” till ”supported decision-making”.

Maths Jespersion föreläste också om PO-Skåne den 22 augusti på Årvoll Gård i Oslo. Föredraget ingick i Amaliedagene 17-22/8, ett årligt arrangemang som alla de stora brukar- och anhörigorganisationerna i Norge står bakom och till vilket han varit inbjuden som föreläsare många gånger tidigare. Också här väckte föredraget om PO-Skåne stor uppmärksamhet, inte minst hos anhörigorganisationen LPP (Landsforeningen for Pårørende innen Psykiatri). Dess förre riksordförande Björg Njåå bjöd in Maths Jespersion att föreläsa om PO-Skåne på en världskongress i Oslo 11/10, men dessvärre blev han sjuk och fick denna gång inställa sin medverkan i sista stund.